

УДК 339.564.341.31(477)(045)
DOI: 10.15673/ie.v15i2.2672

Лайко О.І.

доктор економічних наук, професор
заступник директора з наукової роботи
E-mail: alexlayko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7082-0862

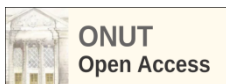
Циналєвська І.А.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділ розвитку регіональних економічних систем
ДУ «Інститут ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України»
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: tsynalievaska.i@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9276-4264

ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ВІТЧИЗНЯНОЇ АГРОПРОДУКЦІЇ НА РИНКАХ КРАЇН ЄС

Здійснено оцінку динаміки і структури експорту агропромислової продукції з України за останні роки та запропоновані заходи щодо активізації зовнішньої торгівлі та насичення внутрішніх ринків готовою продукцією з високою доданою вартістю з врахуванням сучасних викликів протистояння воєнної агресії, необхідності виконання завдань повоєнного відновлення та реалізації вектору інтеграції до Європейської спільноти. Визначено методичні засади щодо аналізу експорту товарів Україною в аспекті оцінки частки агропродовольчої продукції. На підставі проведеної оцінки середньої ціни експорту та імпорту продуктів харчування, встановлено кількакратне відставання вартості експорту агропродовольства від імпорту з країнами ЄС, що є індикатором слабкої реалізації національних економічних інтересів. Обґрунтовані пріоритетні заходи та інструменти державної регуляторної політики, спрямовані на стимулювання виробництва і подальшу реалізацію на внутрішньому і зовнішньому ринках продуктів харчування з високою доданою вартістю.

Ключові слова: експорт продуктів харчування, додана вартість, повоєнне відновлення, інтеграція до ринків ЄС.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Товарна структура експорту України за роки незалежності змінилась на користь укріплення спеціалізації в сфері забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Сукупність ринкових та інституціональних факторів, які проявляються у підвищенні попиту на світових ринках на продукти харчування та участь в міжнародних торговельних об'єднаннях, зокрема в СОТ, обумовлюють превалювання саморегулюючих механізмів в сфері постачання продовольства на внутрішній та зовнішній ринки. Разом зі стрімкими трендами зростання експорту з України продуктів харчування на світові ринки, який, головним чином, представлений експортом зернових [1, 2], суттєво змінився вітчизняний експортний профіль та сформувалась певна залежність позитивного сальдо зовнішньоторговельного балансу країни від активності експортної діяльності. Однак успішний експорт продуктів харчування в сировинному вигляді є надто сильно залежним від умов зберігання, транспортування, від оперативності поєднання всіх сприятливих факторів при організації перевезень, що практично важко реалізувати. При наявності обмежень у вигляді блокування морських портів,

відсутності належних за пропускну здатністю альтернативних шляхів транспортування агропродукції, при виникненні захисних бар'єрів з боку країн ЄС можливість реалізації продукції вітчизняними експортерами і уникнення збитків стають проблематичними. З огляду на перелічені проблеми в практичній площині здійснення експорту продуктів харчування виникають завдання наукового та науково-прикладного характеру щодо розробки методичних засад оцінки ефективності експортних операцій з позицій реалізації національних інтересів, ідентифікації слабких місць та розробки регуляторних заходів, спрямованих на стимулювання максимально можливої переробки сільськогосподарської продукції з подальшим її постачанням на внутрішній та зовнішній ринки. Вирішення поставленої задачі має прямий зв'язок з реалізацією цілей Плану відновлення [3] (зокрема, завдань щодо інтеграції в ЄС і доступу до ринків G7, прискорення стійкого економічного зростання, забезпечення продовольчої і гуманітарної безпеки), Національної економічної стратегії на період до 2030 року [4], Цілей сталого розвитку [5].

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Наукові засади організаційно-економічного забезпе-

чення розвитку сільськогосподарських бізнес-структур, їхньої участі в зовнішній торгівлі, в підвищенні рівня продовольчої безпеки та її оцінки в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій розглянуто в роботах Басюркіної Н.Й., Купінець Л.С., Нікішиної О.В., Ніколюк О.В. [6], Атамась Г.П., Шумілова Б.Б., Савенка І.І., Ткачова В.А. Суттєвий інформаційний базис для аналізу та вирішення проблем з експортом українських продуктів харчування, зокрема зернової продукції, становлять матеріали офіційної статистики [1, 2], аналітичні матеріали Укрінформу [7], IndexMundi [8] та інші публікації.

Однак незважаючи на достатню велику кількість наукових публікацій, аналітичних матеріалів і оглядів по проблемі експорту вітчизняної продовольчої продукції на європейські та світові ринки, невирішеними залишаються завдання оцінки цінних паритетів експорту та імпорту продовольства в контексті визначення доданої вартості, вкладеної в товари та встановлення факту дотримання національних економічних інтересів.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є розробка науково-концептуальних і методичних засад оцінки та інструментарію підтримки експорту продовольчої продукції вітчизняного виробництва з високою доданою вартістю, в контексті реалізації спеціалізаційних переваг національної економіки та з врахуванням викликів воєнного стану і потреб у відновленні. Для досягнення мети дослідження необхідним є виконання таких завдань:

- визначення методичних засад щодо аналізу експорту товарів Україною в аспекті оцінки частки агропродовольчої продукції, визначення частки торгівлі продуктами харчування в загальному обсязі експорту та оцінка значущості даного виду експортних операцій для зовнішньої торгівлі;

- оцінка інтегрованості вітчизняних експор-

терів в світові процеси торгівлі основними продуктами харчування та визначення впливу змін світової ринкової кон'юнктури на динаміку цін на внутрішньому ринку;

- оцінка структури зовнішньої торгівлі України продуктами харчування в контексті встановлення ступеню насиченості експорту та імпорту продукцією з високою доданою вартістю як індикатора реалізації національних економічних інтересів;

- визначення концептуальних засад підтримки виробництва, реалізації на внутрішньому ринку та експорту агропродовольчої продукції в контексті забезпечення національної та світової продовольчої безпеки в умовах протистояння воєнної агресії;

- обґрунтування пріоритетних заходів та інструментів державної регуляторної політики, спрямованих на стимулювання виробництва і подальшого продажу на внутрішньому і зовнішньому ринках продуктів харчування з високою доданою вартістю.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Визначення ключових тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України продуктами харчування пропонується здійснювати на основі концептуально-методичного підходу, який дозволить виявити загальні зміни в динаміці й структурі зовнішньої торгівлі, наявність зв'язку трендів розвитку внутрішніх ринків агропродовольства з глобальними змінами, виявити наявність ключових диспропорцій в експорті вітчизняної аграрної продукції з точки зору превалювання сировинних груп товарів в загальному обсязі зовнішньої торгівлі, визначити основні заходи та інструменти щодо вдосконалення організаційно-економічного забезпечення експорту вітчизняних продуктів харчування на європейські та світові ринки з акцентом на стимулювання виробництва і реалізацію продукції з максимальною високою доданою вартістю.

Загальна концептуально-методична схема дослідження представлена на рис. 1.

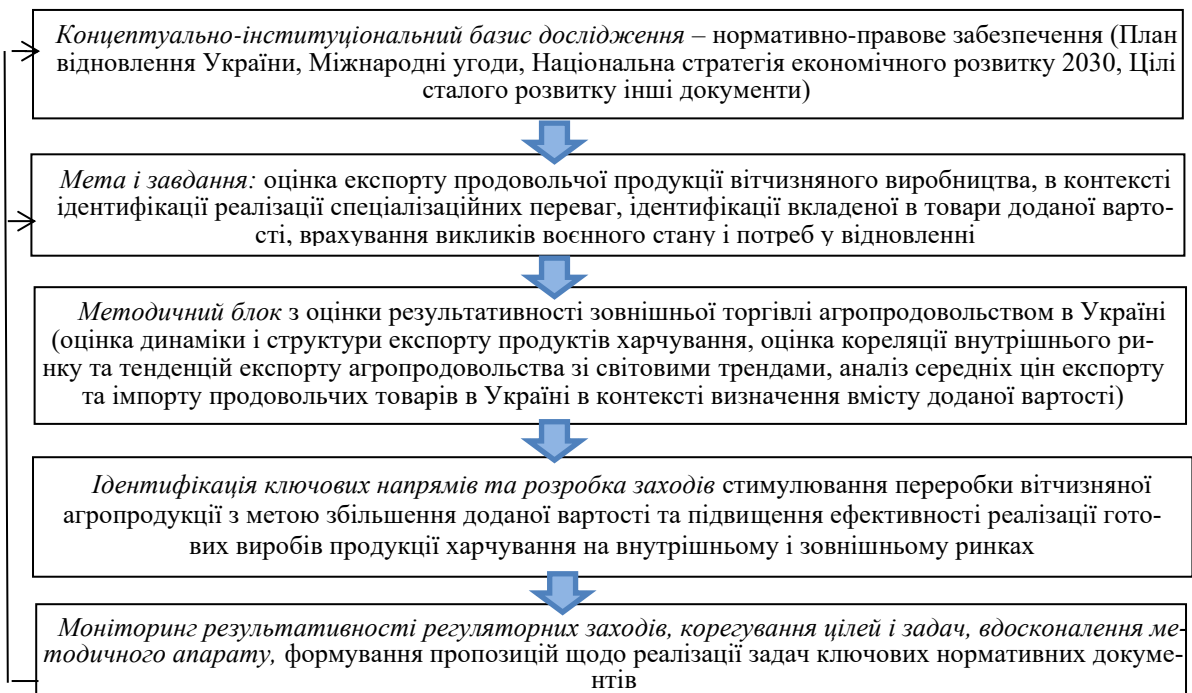
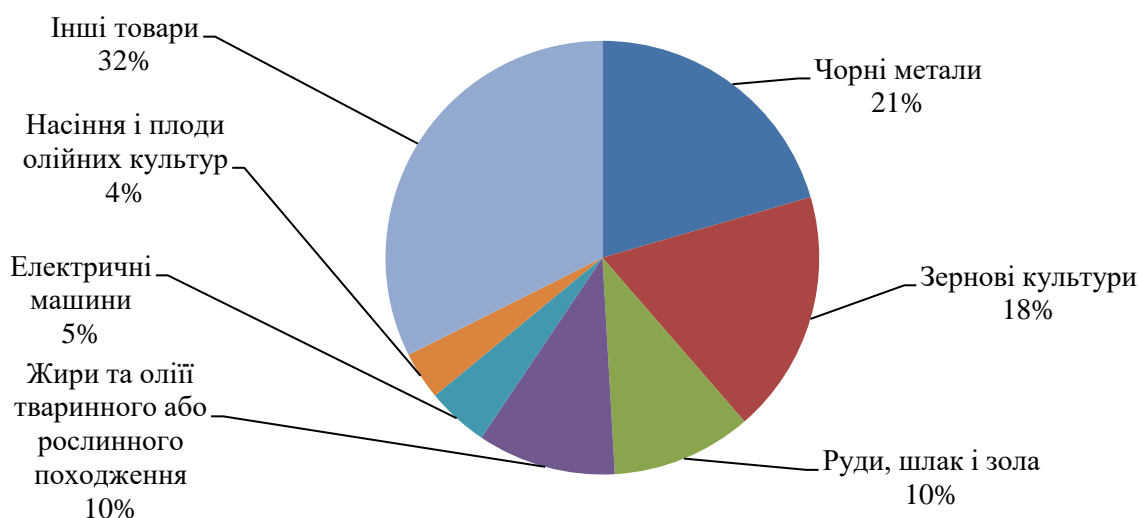

Рис.1. Концептуально-методичне забезпечення оцінки і регулювання експорту агропродукції на засадах реалізації національних економічних інтересів

Структура експорту товарів з України у 2021 році, як референтного значення показників довоєнних

часів, представлена на рис. 2.

	млн.дол. США	Зростання до попереднього періоду, %;
Чорні метали	13950,1	181,4
Зернові культури	12343,8	131,2
Руди, шлак і зола	7119,6	161
Жири та олії тваринного або рослинного походження	7037,2	122,5
Електричні машини	3139,3	122
Насіння і плоди олійних культур	2435,2	132,2
Інші товари	22047,1	-
Разом:	68072,3	-

Рис.2. Структура експорту товарів у 2021 році*

*укладено авторами за даними Державної служби статистики України [1]

Так, найбільшу частину у товарному експорті за 2021 рік займали чорні метали (20,5%). Другою за обсягом товарною групою є зернові культури із часткою у 18,1%. Третю та четверту за кількістю експорту групи товарів представляють, відповідно, товари категорії «руди, шлак і зола» (10,5%) та «жири та олії тваринного та рослинного походження» (10,3%). Товари категорії «електричні машини» та «насіння і плоди олійних рослин» відносяться відповідно до шостої та сьомої за кількістю категорії із часткою в 4,6% та 3,6%. Підсумовуючи всі відсоткові частки, що належать до групи агропродовольчих товарів, отримаємо більш ніж 32%, не враховуючи групу «Інші товари», до складу якої також входять деякі товари продовольчої групи. Таким чином можна стверджувати, що основу українського експорту в довоєнні часи складали товари саме продовольчої групи, частка яких склала більше третини структури експорту, - значним чином домінуючи над товарами, що належать до категорії промислових.

Аналіз динаміки експортної діяльності за 10 років, починаючи з 2012 року, свідчить про негативну тенденцію щодо динаміки товарного експорту (рис.3).

Зміни динаміки товарного експорту з України

впродовж 10-річного періоду значним чином корелює зі змінами цін на продовольчі товари на міжнародних ринках в аналогічних періодах. Так, динаміка цін на пшеницю, ячмінь, соняшникову олію та кукурудзу, що представлена на Рисунку 2. Значним чином відповідає змінам динаміки експорту України. Зважаючи на те, що лівову частку українського експорту в останні роки складають зернові культури, а саме: пшениця, кукурудза, ячмінь, насіння соняшника та шрот, а також соняшникова олія та шрот соняшниковий, що належать до статистичної категорії «Жири та олії тваринного та рослинного походження», грошові надходження від експорту на цих ринках значним чином залежать від цінової кон'юнктури на світових ринках. Наприклад, щодо пшениці, то, незважаючи на те, що загальна тенденція цін на світовому продовольчому сировинному ринку є зростаючою, в 2016 році була зафіксована найнижча ціна, коли вартість однієї тони пшениці на світових ринках складала 141,83\$, за пікового його значення 522,29\$ у травні 2022 року [8] (рис. 4), внаслідок зростання негативних очікувань на ринку після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, - країн, що знаходяться в п'ятірці найбільших експортерів пшениці в світі.

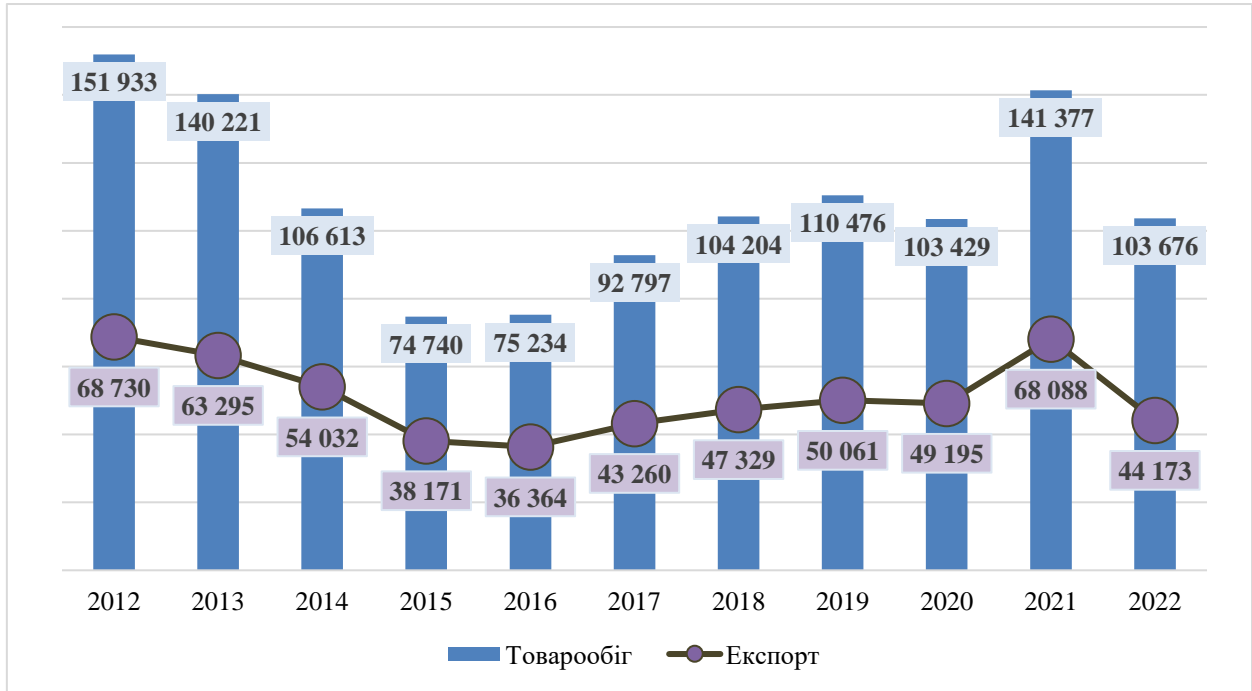

Рис.3. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Україні з 2012 по 2022 роки, млн. дол. США*
*побудовано на основі даних Державного комітету статистики України [2]

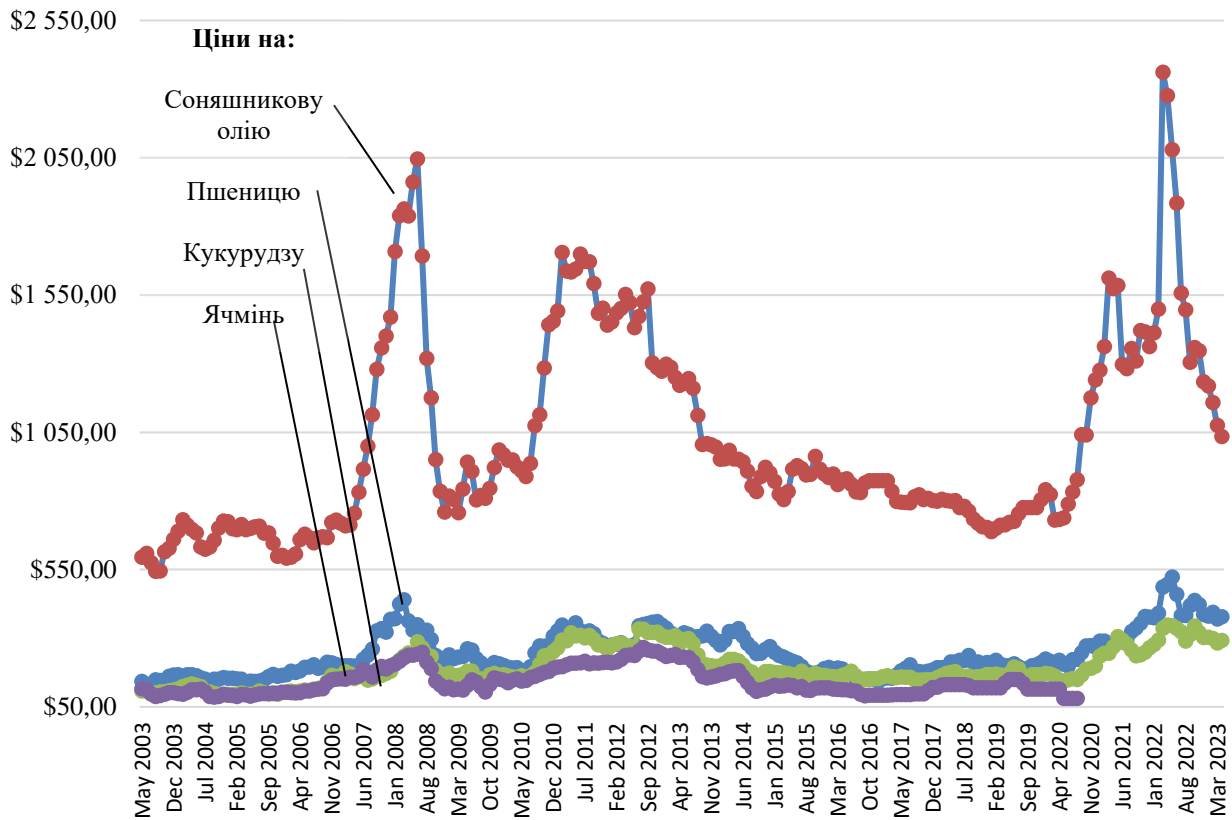

Рис.4. Світові ціни на пшеницю, ячмінь, соняшникову олію та кукурудзу*
*укладено за даними [8]

Аналогічні тенденції простежувалися щодо експорту по таких товарних позиціях, як: кукурудза, ячмінь, насіння соняшника та шрот та соняшникова олія, - товарних груп, за якими Україна посідає Топ-5 за обсягами експорту в світі.

Зважаючи на початок повномасштабного воєнного вторгнення на територію України, а також на фактичне і формальне припинення в 2023 році зернової угоди, країни ЄС стали безальтернативним напрямком для експорту та транзиту вітчизняної продовольчої продукції. Українська сільгосппродукція склала значну цінову конкуренцію на локальних ринках, з квітня 2023 року виникли значні невдоволення місцевих фермерів в ЄС, що спричинило тиск на уряди цих країн. Уряди країн-сусідів, зокрема: Польщі, Словаччини та Угорщини, знаходячись в дилемі вибору між підтримкою України та захистом внутрішніх інтересів країни, об'єктивно тяжіють до вибору другого варіанту. Разом із тим, зусиллями української дипломатії та коштом Європейської комісії було ухвалено рішення щодо розв'язання цього питання. Від початку військової агресії в 2022 році польський уряд позиціонував країну як європейський хаб для перевезення українського зерна до країн Африки через свої порти та для транзиту до Клайпеди, однак, зважаючи на низьку ціну на вітчизняні зернові, місцеві переробники почали скуповувати українське зерно на власних підприємствах замість реекспорту до Єгипту, що, відповідно, й послугувало причиною протестів польських фермерів через ціновий демпінг з боку української агропродукції. В рамках вирішення конфлікту інтересів, у Польщі було розроблено механізми гарантування транзиту українського зерна без того, щоб воно залишалось у Польщі через посилення контролю за транспортуванням відповідних служб та моніторингу через систему електронного спостереження [7, 9]. Ситуація з лавиноподібним ефектом ускладнення експорту збіжжя вітчизняного виробництва була спричинена заявою уряду Словаччини (від 13.04.2023р.) щодо заборони переробки та продажу зерна з України, оскільки в одній з партій зерна було виявлено пестициди. Реакція урядів Польщі та Угорщини, які тимчасово заборонили експорт українського зерна, з метою захисту власних виробників, наступила за кілька днів (заяви від 16.04.2023р.). В рамках вирішення спірної ситуації ЄС задекларував виділення 56 млн. євро Румунії, Польщі та Болгарії як компенсацію вже завданих збитків, проте формула та спосіб обчислення відшкодування для фермерів залишили без виплат Угорщину та Словаччину, а також, на думку фермерських спільнот, не компенсують їхні реальні збитки. Європейська Комісія заборонила імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику українського походження до Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини спочатку з 02.05.2023р. до 05.06.2023р., а потім подовжила ці заходи до 15.09.2023р. Попри скасування Єврокомісією обмежень щодо ввезення на митну територію країн ЄС вищезазначених видів товарів, низка країн ЄС, зокрема: Словаччина, Польща та Угорщина продовжили заборону імпорту сільськогосподарської

продукції з України до кінця року, проте сектор видів товарів, що підлягають забороні серед країн різниться. Так, заборона щодо імпорту агропродукції українського походження стосується лише чотирьох культур: пшениці, кукурудзи, насіння ріпаку та соняшнику, причому ці обмеження не поширюються на транзит українських товарів. Ширшим, є список заборонених до ввезення товарних позицій, введених Угорщиною, що включає 24 види товарів, зокрема: зернові культури, насіння ріпаку та соняшнику, борошно, олії, мед, яйця та певні види м'яса. Окремо слід відмітити масштаби закриття ринку Польщі, що стосувалося не тільки заборони на імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику, а й цукру, сухих кормів, насіння, хмелю, льону та коноплі, фруктів та овочів, переробленої плодоовочевої продукції (соків), вина, етилового спирту сільськогосподарського походження, м'яса (яловичини та телятини, свинини, баранини та козлятини а також м'яса птиці), молока та молочних продуктів, яєць, продуктів бджільництва та, як зазначено в останньому пункті постанови, «інших продуктів» українського походження ввезених як з митної території України, так і з інших країн ЄС.

Причиною заборони було зазначено виняткові та тимчасові превентивні заходи, вжиті відповідно до Регламенту про автономні торговельні заходи. Вони є необхідними з огляду на переповнення складських потужностей і логістичних ланцюжків через наявні серйозні вузькі місця в логістиці, з якими стикнулися зазначені п'ять держав-членів. Разом із тим, в прес-релізі ЄС було зазначено, що транзит цих товарів через п'ять держав далі в ЄС або в інші країни за його межами зберігається [10, 11].

Аналізуючи структуру зовнішньої торгівлі товарами України, можна дійти висновку про превалювання продукції сировинного призначення. З одного боку, за роки незалежності Україна, зміцнила свої позиції і роль в сфері участі у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, але, з іншого, - нерозвиненими залишились сфери переробки аграрної продукції до стану готових виробів з більшою доданою вартістю і, як правило, з більшими можливостями щодо організації логістики, зберігання готових продуктів харчування.

В результаті проведеного аналізу зовнішньої торгівлі України, встановлено, що середня ціна і, відповідно, додана вартість однієї тони продуктів харчування в імпорті в декілька разів перевищує аналогічний показник для експорту з країни. Так, проведений нами аналіз середньої ціни експорту-імпорту продуктів харчування України з країнами ЄС дозволяє стверджувати про наявність сировинної орієнтації вітчизняного експорту (табл. 1). Незважаючи на перевищення натуральних показників експорту України над імпортом майже в 8 разів, середня ціна 1 тони експортної продукції в 12-15 разів менша за середню ціну імпортової продукції, що і призводить до негативного торговельного сальдо і вимивання фінансового капіталу за кордон.

Таблиця 1

Середня ціна 1 тонни експорту-імпорту продуктів харчування України з країнами ЄС 2012 та 2021 роках*

Показники	2012	2021
Обсяг експорту, тис. тон.	6918,7	10275,8
Обсяг експорту, млрд. дол. США	1,5	3,8
Середня ціна 1 тонни експорту, дол. США	215,5	369,8
Обсяг імпорту, тис. тонн.	821,3	956,0
Обсяг імпорту, млрд. дол. США	2,5	4,58
Середня ціна 1 тонни імпорту, дол. США	3066,6	4789,9

*розраховано за даними Державної служби статистики України [1, 2]

Лібералізація торговельних відносин і посилення конкуренції не призводять до позитивних змін для національних виробників і споживачів, оскільки не проведені структурні реформи, не закладено інституціональний фундамент для підтримки національних переробних підприємств і тому динаміка превалювання сировинного експорту та імпорту готових виробів як була в довоєнні роки, так і залишилась нині. Незважаючи на відсутність офіційних даних про обсяги експорту-імпорту продуктів харчування України в 2022 році, вважаємо, що тенденція перевищення середньої ціни імпортової продукції над експортованою збереглась, оскільки істотних змін в структурі експорту, в обсягах та частці промислової переробки вирощуваної сільськогосподарської продукції не відбулось.

Що стосується поточного стану та перспектив розвитку виробництва та експорту продукції агропромислового сектору, то основні проблеми сектору стосуються наступних аспектів:

- пошкодження, знищення та викрадення техніки для обробки землі, посіву та збору урожаю;
- руйнування інфраструктури для зберігання агропродукції (складських приміщень, елеваторів, зернових терміналів) внаслідок військових дій;
- мінування території сільськогосподарських земель, що ставить під загрозу, посівну кампанію та збір урожаю
- відсутність якісної системи планування перевезення залізницею територією України та стикування з графіками іноземних перевізників.

Наведені вище проблеми, найбільшою мірою, є обумовленими веденням активних бойових дій на територіях, що традиційно є задіяні у вирощуванні аграрної продукції. Разом із тим, найперша з перерахованих проблем, що стосується системи планування залізничних перевезень та стикування з графіками іноземних перевізників, - обумовлена неефективністю роботи АТ «Укрзалізниця», як державного монополіста на ринку залізничних перевезень в Україні. За даними Асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» [9], в 2022 році витрати на логістику сягали 70% у ціні сільськогосподарської продукції, що поставлялася на експорт. Так, до початку бойових дій у лютому 2022 року витрати на перевезення підвищилися в 5-6 разів. Зокрема, для зерна довоєнні витрати на транспортування залізницею складали \$20/тонну, а з початку бойових дій впродовж 2022 року сягали \$150–200/тонну зерна. При цьому, весь вагонний парк АТ «Укрзалізниця» (18 000 вагонів-зерновозів), задіяний в залізничних

перевезеннях зернових, функціонував в умовах штучного дефіциту, приймаючи більше вантажів, ніж наявні пропускні спроможності транскордонних переходів дозволяли обробляти, створюючи простой вагонів, які оплачували власники вантажів.

Окрім проблем з перевезенням істотною задачею залишається організація переробки сільськогосподарської продукції для подальшої реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках. Для вирішення даної задачі можуть бути застосовані як класичні методи економічного стимулювання [12, 13], так і більш сучасні. Оскільки звичайні заходи підтримки, які полягають у застосуванні елементів протекціонізму, не можуть бути застосовані повною мірою через обмеження, що накладаються умовами включення України до СОТ та угодою з ЄС, то найбільш перспективними вважаємо заходи, що пропонуються UNIDO в глобальному вимірі та пропонуються Міністерством економіки України, а саме – формування індустріальних та екоіндустріальних парків. Законодавча рамка, на початковому етапі, для індустріальних парків в Україні вже сформована і може бути застосована для стимулювання промислової переробки вітчизняної сільськогосподарської продукції. Однак вирішення даного питання лежить ще й в організаційно-адміністративному аспекті, оскільки більшість створених в Україні індустріальних парків не працює через невирішеність саме організаційних питань (не створена керуюча компанія, не здійснено відведення землі для промислового використання, ініціатор створення парку в особі місцевої адміністрації не володіє відповідними навичками і не застосовує фінансово-податкові стимулятори залучення інвестицій в промислові проекти). Вирішення організаційно-адміністративних питань організації роботи індустріальних парків, що мають спеціалізуватись на переробці сільськогосподарської продукції корелює з концепцією розвитку екоіндустріальних парків, які включають також заходи ефективного менеджменту, нарівні з класичними складовими сталого розвитку. Саме такий комплексний підхід з позицій оцінки економічної, соціальної, екологічної та управлінської результативності функціонування виробництв з переробки вітчизняної сільськогосподарської продукції дозволить організувати ефективну систему моніторингу та оперативно-стратегічного корегування заходів підтримки виробництва агропродукції для внутрішнього та експортного ринків на засадах створення високої доданої вартості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання підтримки вітчизняних експортерів у нинішніх умовах пов'язане із покращенням схем логістики транспортування залізничним транспортом, як альтернативі автодорожнім перевезенням. Проблеми транспортування залізничним транспортом з початку війни виникають у зв'язку з дефіцитом залізничних вагонів та створенням штучних умов щодо подорожчання залізничних перевезень через збільшення вартості користування вагонів та збільшення нормативної швидкості доставки для маршрутних потягів експортного (та імпортного) сполучення [11]. Після початку повномасштабного вторгнення на територію України, Укрзалізниця вимушено зменшила нормативну швидкість повагонної відправки через складність узгодження розвантаження таких складів на кордоні. Скорочення нормативної швидкості більш ніж в 4 рази призводить до суттєвого зростання розрахункового терміну користування вагонами, що означає більші витрати на користування зерновозами з боку

агровиробників. Зважаючи на те, що єдиним акціонером Акціонерного товариства «Укрзалізниця» є держава в особі Кабінету Міністрів України, із безпосереднім підпорядкуванням Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури України, інструментом реалізації вищезазначеного заходу щодо покращення організації перевезення товарів на залізниці може бути відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України щодо створення такого інтернет-порталу щодо формування електронної заявки для експортера.

Питання активізації виробництва вітчизняної агропродукції з високою доданою вартістю потребують науково-методичної, консультативної, інформаційної підтримки, яку має забезпечити Міністерство економіки України із залученням наукових, освітніх установ, громадських організацій на користь ініціаторів організації подібних виробництв, зокрема місцевих адміністрацій, що ініціюють і супроводжують розвиток індустріальних парків.

Література

1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Україні. *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 07.04.2023)
2. Зовнішня торгівля України товарами у 2022 році. Експрес-випуск. *Державна служба статистики України*: веб-сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення 08.04.2023)
3. План відновлення України. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення 08.04.2023)
4. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. На платформі Центру економічного відновлення. URL: <https://nes2030.org.ua/> (дата звернення 03.04.2023)
5. Цілі сталого розвитку для України. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення 03.04.2023)
6. Ніколюк О. В., Атамась Г. П., Шумілов Б.Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій // *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т.15, вип. 1. С.61-67. doi: 10.15673/fe.v15i1.2636
7. Проблему з українським агроекспортом майже вирішено, але питання залишаються. *Укрінформ. Мультимедійна платформа*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3698974-problemu-z-ukrainskim-agroeksportom-majze-virisheno-ale-pitanna-zalisautsa.html> (дата звернення 22.04.2023)
8. Wheat Monthly Price – US Dollars per Metric Ton. Core lumber commodity prices. IndexMundi 2023: [інтернет-портал]. URL: <https://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=wheat&months=240>. (дата звернення 07.04.2023).
9. Агросектор vs «Укрзалізниця»: виживання чи знищення? *Спецпроект mind. Сучасний літопис українського бізнесу*: веб-сайт. URL: <https://mind.ua/publications/20251155-agrosector-vs-ukrzeliznyca-vizhivannya-chi-znishchennya> (дата звернення 05.04.2023)
10. Єврокомісія запровадила заборону на імпорт пшениці, кукурудзи, ріпаку та соняшнику до Польщі, Угорщини, Словаччини, Румунії та Болгарії до 5 червня. Interfax Україна. Інформаційне агентство: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/907642.html> (дата звернення 02.05.2023)
11. Логістика "з'їдає" усі гроші аграріїв. *Економічна правда*: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693517/> (дата звернення 09.04.2023)
12. Буркинський Б. В., Лайко О. І., Агінська І. В., Островар О. В. Шляхи модернізаційного забезпечення розвитку ринку молока в Україні // *Економічні інновації*. 2012. Вип.47. С. 38-52. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67091/4-Burkynsk%D1%96y.pdf?sequence=1> (дата звернення 09.04.2023)
13. Буркинський Б. В., Лайко О. І., Андреева Н. М., Єрмакова О. А., Горячук В. Ф. Домінанти сталого розвитку регіонів України : монографія / за заг. ред. Б.В.Буркинського. Одеса: ППРЕД НАНУ, 2020. 620 с.

Стаття надійшла 5.05.2023

Стаття прийнята до друку 14.05.2023

Доступно в мережі Internet 30.06.2023

Laiko O.

Doctor of Economics, Professor
Deputy-director for scientific work
E-mail: alexlayko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7082-0862

Tsynalievskia I.

Ph.D., Senior Researcher
Department of Regional Economic Systems Development
Institute of Market and Economic & Ecological Research of National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: tsynalievskia.i@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9276-4264

PROBLEMS OF DOMESTIC AGRICULTURAL PRODUCTS EXPORT ON THE MARKETS OF EU COUNTRIES

The importance of research and practical regulation of the processes of industrial processing of agricultural products for further supply both to the domestic market and export to the EU countries and other countries of the world has been emphasized. The dynamics and structure of exports of agro-industrial products from Ukraine over the past few years have been analyzed and the measures to the activation of foreign trade and the saturation of domestic markets with finished products with high added value have been determined, taking into account the high level of necessity under the current challenges, the resistance to military aggression, the need for post-war recovery and the achievement of the European integration aim – all of the mentioned substantiates the need for agri-food products export improvement. It has been confirmed that in the near future the EU markets will be the center for organizing the sales of the domestic products for consumption and transit access to the markets of other countries, including for the purpose of food security and safety. A methodical approach has been proposed to analyze the export of goods by Ukraine in terms of assessing a portion of agricultural food products. It has been established that the rate of trade in food products in general export operations is significant for Ukraine and accounts for more than 32% in general export operations, which contributes to the special profile of foreign countries and trade. The difficulties with the transportation of raw materials, including mostly grain products, directly to the EU countries have been determined. The necessity of application of measures concerning the additional processing of the certain part of the products with the aim of expanding the terms of conservation, decreasing the demands for the means of transportation and increasing the added value products, which fundamentally promotes economic efficiency in exports, has been substantiated. Based on the assessment of the average price of exports and imports of food products, a several multiple backlog in the value of agricultural food exports versus imports with EU countries was established, which is an indicator of low level of realization of national economic interests. The measures to support the export of agricultural products to the EU countries have been substantiated. They include elements of infrastructure and transport policy, as well as elements of advanced forms of business organization including the development of appropriate productions in the industrial parks.

Key words: export of food products, added value, new modernization, integration to EU markets, post-war renewal.

References

1. *Dynamika zovnishnoi torhivli tovaramy v Ukraini*. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://www.ukrstat.gov.ua> (Retrieved April 07, 2023).
2. *Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy u 2022 rotsi*. Ekspres-vypusk. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (Retrieved April 08, 2023).
3. *Plan vidnovlennia Ukrainy*. https://uploads-ssl.web-flow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20Blueprint_UKR.pdf (Retrieved April 08, 2023).
4. *Natsionalna ekonomichna stratehiia na period do 2030 roku. Na platformi Tsentru ekonomichnoho vidnovlennia*. <https://nes2030.org.ua/> (Retrieved April 03, 2023).
5. *Tsili staloho rozvytku dlia Ukrainy*. <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (Retrieved April 03, 2023).
6. Nikoliuk, O. V., Atamas, H. P., & Shumilov, B. B. (2023). Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh sotsialno-ekonomichnykh transformatsii. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 15(1), 61-67. doi: 10.15673/fe.v15i1.2636

7. *Problemu z ukraïnskym ahroeksportom maizhe vyrisheno, ale pytannia zalyshtaiutsia*. Ukrinform. Multymediina platforma. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3698974-problemu-z-ukraïnskim-agroeksportom-majze-virisheno-ale-pitanna-zalisautsa.html> (Retrieved April 22, 2023).

8. *Wheat Monthly Price – US Dollars per Metric Ton. Core lumber commodity prices*. IndexMundi 2023. <https://www.indexmundi.com/commodities/?commodity=wheat&months=240>. (Retrieved April 07, 2023).

9. *Ahrosektor vs «Ukrzaliznytsia»: vyzhvannia chy znyshchennia?* Spetsproekt mind. Suchasnyi litopys ukraïnskoho biznesu. <https://mind.ua/publications/20251155-agrosektor-vs-ukrzeliznytsia-vizhivannya-chi-znishchennya> (Retrieved April 05, 2023).

10. *Yevrokomisiia zaprovadyla zaboronu na import pshenytsi, kukurudzy, ripaku ta soniashnyku do Polshchi, Uhorschyny, Slovachchyny, Rumunii ta Bolharii do 5 chervnia*. Interfax Ukraina. Informatsiine ahentstvo. <https://interfax.com.ua/news/economic/907642.html> (Retrieved May 02, 2023).

11. *Lohistyka "zidaie" usi hroshi ahrariiv*. Ekonomichna pravda. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/7/693517/> (Retrieved April 09, 2023).

12. Burkynskiy, B. V., Laiko, O. I., Ahinska, I. V., & Ostrovar, O. V. (2012). Shliakhy modernizatsiinoho zabezpechennia rozvytku rynku moloka v Ukraïni. *Ekonomichni innovatsii*, (47), 38-52. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/67091/4-Burkynsk%D1%96y.pdf?sequence=1> (Retrieved April 09, 2023).

13. Burkynskiy, B. V., Laiko, O. I., Andrieieva, N. M., Yermakova, O. A., & Horiachuk, V. F. (2020). *Dominanty staloho rozvytku rehioniv Ukrainy*. (Burkynskiy B. V., Ed.). IPREED NAN Ukrainy.

Received 5 May 2023

Approved 14 May 2023

Available in Internet 30.06.2023

Цитування згідно ДСТУ 8302:2015

Лайко О.І., Циналевська І.А. Проблеми експорту вітчизняної агропродукції на ринках країн ЄС// Економіка харчової промисловості. 2023. Т.15, вип. 2. С. 10-18. doi: 10.15673/fie.v15i2.2672

Cite as APA style citation

Laiko, O., & Tsynalievskaya, I. (2023). Problems of domestic agricultural products export on the markets of EU countries. *Food Industry Economics*, 15(2), 10-18. doi: 10.15673/fie.v15i2.2672